

فرار بیمه‌ای؛ امنیت شغلی را هدف می‌گیرد

میانگین ۳۰ درصد اختلاف میان حقوق واقعی و لیست بیمه کارگران نشان می‌دهد کارگران بسیاری از مزایای قانونی خود محرومند و صندوق‌های تأمین اجتماعی با چالش جدی مواجه‌اند

▲ فرار بیمه‌ای، کارگران را از چتر حمایتی تأمین اجتماعی خارج می‌کند

برآوردهای رسمی سازمان تأمین اجتماعی نشان می‌دهد نزدیک به سی درصد از کارفرمایان کشور یا از بیمه کردن کارگران خودداری می‌کنند، یا دستمزد واقعی آنان را کمتر از میزان پرداختی در لیست بیمه درج می‌کنند تا از پرداخت کامل حق بیمه بگریزند. این رفتار دوگانه، مصداق روشن فرار بیمه‌ای است که هم به تضعیف منابع مالی سازمان می‌انجامد و هم کارگران را از حقوق مسلم خود، از جمله مستمری بازنشستگی، غرامت از کارافتادگی، خدمات درمانی و پوشش بیمه بیکاری محروم می‌سازد. در شرایطی که امنیت شغلی و معیشتی میلیون‌ها بیمه‌شده به استمرار این منابع وابسته است، تداوم چنین روندی نه تنها عدالت اجتماعی را مخدوش می‌کند بلکه چرخه اطمینان و اعتماد میان کارگر، کارفرما و نهاد بیمه‌گر را نیز متزلزل می‌سازد.

دستمزد واقعی، بیمه صوری

یکی از پنهان‌ترین اشکال فرار بیمه‌ای در بازار کار، اعلام دستمزد کمتر از میزان واقعی برای پرداخت حق بیمه است؛ روهی‌ای که در ظاهر قانونی جلوه می‌کند اما در عمل، نوعی تخلف ساختاری و تضییع حق بیمه‌شدگان محسوب می‌شود. بسیاری از کارفرمایان در اظهارنامه مالیاتی، حقوق واقعی کارگران را ثبت می‌کنند تا از شفافیت مالی برخوردار باشند، اما هنگام ارسال لیست بیمه، حداقل دستمزد مصوب شورای عالی کار را مبنای محاسبه قرار می‌دهند. به این ترتیب، کارگر ممکن است ماهانه ۳۰ میلیون تومان دریافتی داشته باشد اما حق بیمه او بر پایه حداقل حقوق محاسبه شود. این فاصله میان واقعیت مزدی و رقم بیمه‌ای، آثار سنگینی بر آینده بیمه‌شده بر جای می‌گذارد؛ چرا که میزان مستمری بازنشستگی، غرامت از کارافتادگی و سایر تعهدات سازمان تأمین اجتماعی مستقیماً بر مبنای همان حقوق بیمه‌شده تعیین می‌شود.

در نقطه مقابل، اجرای کامل و صحیح بیمه کارگران نه تنها هزینه اضافی برای بنگاه‌ها نیست بلکه نوعی تضمین برای پایداری تولید است. بیمه، در واقع سپر حمایتی کارفرمایان در برابر خسارات ناشی از حوادث شغلی و دعاوی کارگری است. کارگری که از پوشش بیمه‌ای واقعی بهره‌مند است، احساس امنیت بیشتری دارد، تمرکز و رضایت شغلی او افزایش می‌یابد و در نتیجه بهره‌وری محیط کار نیز بالا می‌رود. در چنین شرایطی، بیمه نه به عنوان یک تکلیف مالی، بلکه به‌منزله سرمایه‌ای

اجتماعی برای حفظ ثبات نیروی کار و عدالت بین نسلی معناپیدای می‌کند.

میانگین ۳۰ درصد فرار بیمه‌ای

بر اساس برآوردهای رسمی سازمان تأمین اجتماعی، میانگین فرار بیمه‌ای کارفرمایان در کشور طی سال گذشته حدود ۳۰ درصد بوده است. این بدان معناست که حقوق واقعی پرداختی به کارگران در بسیاری از واحدهای تولیدی و خدماتی به‌طور میانگین ۴۰ درصد بیشتر از مبلغی است که کارفرمایان در لیست‌های بیمه‌ای اعلام می‌کنند؛ پدیده‌ای که نه تنها منابع صندوق‌های بیمه‌ای را کاهش می‌دهد، بلکه در آینده بر میزان مستمری و مزایای بازنشستگی کارگران نیز اثر منفی می‌گذارد.

در ماه‌های اخیر، سازمان تأمین اجتماعی با اجرای آیین‌نامه‌ای تازه و ایجاد پیوندها اطلاعاتی میان سامانه بیمه و مالیات، گامی مهم در جهت شفاف‌سازی دستمزد‌ها و کاهش این شکاف برداشته است. ابراهیم کشاورز، مدیرکل وصول حق بیمه سازمان، اعلام کرده است که بر اساس مصوبه هیأت وزیران و در راستای ماده ۴ قانون برنامه هفتم توسعه، سازوکاری مشترک میان سازمان تأمین اجتماعی و سازمان امور مالیاتی راه‌اندازی شده است تا داده‌های حقوقی کارفرمایان در هر دو نهاد به‌صورت برخط تطبیق داده شود.

طبق این آیین‌نامه، هرگاه میان رقم درج‌شده در اظهارنامه مالیاتی و مبلغ اعلامی در لیست بیمه تفاوتی مشاهده شود، سازمان تأمین اجتماعی موظف است مابه‌التفاوت حق بیمه را محاسبه و دریافت کند. این طرح، گامی اساسی برای صیانت از حقوق بیمه‌شدگان، جلوگیری از فرار بیمه‌ای و تقویت پایداری منابع صندوق‌های بازنشستگی کشور است.

شفاف‌سازی حقوق بیمه‌شدگان

در چارچوب مقابله با فرار بیمه‌ای، سازمان تأمین اجتماعی مکلف است مابه‌التفاوت حق بیمه را در صورت اعلام حقوق کمتر از واقع توسط کارفرما محاسبه و پس از درج در مطالبات از کارفرما به سابقه بیمه‌شده منظور کند. به عنوان نمونه، اگر کارگری حقوق ماهانه ۳۰ میلیون تومان دریافت کند اما در لیست بیمه تنها ۱۵ میلیون تومان اعلام شود، سازمان، ۱۵ میلیون مابه‌التفاوت به‌علاوه متفرعات قانونی را به سابقه‌وی اضافه می‌کند. این اقدام مستقیم بر میزان مستمری بازنشستگی و سایر تعهدات

بیمه‌ای اثر گذار است و به صیانت از حقوق بیمه‌شدگان می‌انجامد. دریافت مابه‌التفاوت از کارفرمای متخلف نیز بر عهده اجرائیات خواهد بود.

در کنار این، بیمه‌شدگان امکان پیگیری حقوق ثبت‌شده خود را دارند. تأمین اجتماعی با ارسال پیامک و ایجاد سامانه استعلام دستمزد، افراد را از میزان حقوق اعلامی مطلع می‌کند تا در صورت مغایرت، گزارش لازم به سازمان ارائه شود. هرچند برخی بیمه‌شدگان به دلیل ترس از پیامدهای شغلی ممکن است اقدام نکنند، اما نظام مالیاتی کشور به‌طور کامل هوشمند نشده و نیازمند اطلاع‌رسانی و شفافیت، ابزار مهمی برای کاهش تخلفات و تقویت اعتماد به نظام بیمه‌ای است.

کارشناسان تأکید می‌کنند که سیستمی شدن فرایند استخدام و ایجاد نظام یکپارچه مالیاتی، نقش تعیین‌کننده‌ای در کاهش فرارهای بیمه‌ای دارد. با وجود اجرای پایانه‌های فروشگاه‌های و سامانه مؤدی‌ان، هنوز نظام مالیاتی کشور به‌طور کامل هوشمند نشده و نیازمند توسعه و هم‌افزایی با سامانه‌های بیمه‌ای است تا شفافیت و عدالت در پرداخت حق بیمه به‌طور کامل تضمین شود.

حق بیمه: ستون پایداری تأمین اجتماعی

آرمان خالقی، دبیر خانه صنعت، معدن و تجارت ایران، در توضیح ریشه‌های فرار بیمه‌ای به آتی‌نو گفت: «هر کارفرمایی که نیروی کار استخدام می‌کند، موظف است کارگر را تحت پوشش بیمه تأمین اجتماعی قرار دهد. هزینه این پوشش در مجموع حدود ۳۰ درصد حقوق است که ۲۳ درصد آن سهم کارفرما، ۷ درصد سهم کارگر و بخشی نیز سهم دولت محسوب می‌شود. این منابع، ستون فقرات نظام بیمه‌ای کشور را شکل می‌دهند و سازمان تأمین اجتماعی متعهد است در ازای آن خدمات مستمری بازنشستگی، پوشش از کارافتادگی، حمایت‌های درمانی و مزایای بین‌نسلی را ارائه دهد.»

خالقی تأکید کرد که فرار بیمه‌ای، چه از سوی کارفرما و چه با رضایت کارگر، تخلفی جدی است که آثار گسترده‌ای بر منابع و پایداری صندوق‌ها بر جای می‌گذارد. گاهی کارگران به دلیل فشارهای معیشتی یا ناآگاهی، با حذف بیمه خود موافقت می‌کنند و سهم بیمه را مستقیماً دریافت می‌کنند. از سوی دیگر، برخی کارفرمایان از بیمه کردن نیروی کار سر باز می‌زنند و افراد را بدون پوشش قانونی به کار می‌گیرند. این رویه، امنیت شغلی و آینده رفاهی کارگران را تهدید می‌کند و ممکن است آنان را از حقوق قانونی مانند مستمری بازنشستگی و حمایت

ضرورت هوشمندسازی مالیاتی و فرهنگ سازی بیمه‌ای

آگاهی کارگران می‌توان فرار بیمه‌ای را کاهش داد. کارگران باید بدانند که کار بدون بیمه‌پذیرفتنی نیست و تحت پوشش تأمین اجتماعی قرار گرفتن، حق قانونی آن‌هاست. پافشاری بر این حق، امنیت شغلی و معیشتی افراد را تضمین می‌کند و زمینه عدالت اجتماعی و پایداری نظام بیمه‌ای کشور را تقویت می‌نماید. این رویکرد دوگانه، ترکیب هوشمندسازی سیستم مالیاتی و آگاهی‌بخشی به کارگران، نه تنها شفافیت و انضباط در پرداخت حق بیمه را افزایش می‌دهد، بلکه اعتماد عمومی به سازوکارهای قانونی و بیمه‌ای را نیز ارتقا می‌دهد و مسیر تحقق یک جامعه کاری عادلانه‌تر را هموار می‌کند.

مهدی موحدی، سخنگوی سازمان امور مالیاتی، تصریح می‌کند که نظام مالیاتی کشور هنوز به‌طور کامل هوشمندسازی نشده و تمام ابزارهای لازم در اختیار نیست. با این حال، استفاده از ظرفیت‌های قانونی موجود امکان برداشتن گام‌های تدریجی به سوی یک ساختار هوشمند و یکپارچه را فراهم کرده است. تا زمان تحقق کامل این هدف، ضروری است نقاط ضعف رویه‌های سنتی کاهش یابد و با تدابیر نظارتی مناسب، تخلفات احتمالی به حداقل برسد. از سوی دیگر، کارشناسان حوزه کار بر اهمیت فرهنگ‌سازی عمومی میان کارگران تأکید دارند. آنان معتقدند تنها با ارتقای

در حوادث شغلی محروم سازد. به گفته خالقی، تنها راه کاهش فرار بیمه‌ای، ترکیبی از الزام قانونی کارفرمایان، بازرسی مؤثر و ایجاد فرهنگ عمومی در میان کارگران است. کارگران باید بدانند که بیمه حق قانونی آن‌هاست و پافشاری بر این حق، هم به حفاظت از خود و هم به پایداری نظام تأمین اجتماعی کمک می‌کند. بدون اجرای این اقدامات، شکاف میان منابع واقعی و ثبت‌شده بیمه، همواره تهدیدی جدی برای عدالت و ثبات اجتماعی باقی خواهد ماند.

نظام نظارت و کاهش فرار بیمه‌ای

آرمان خالقی، دبیر خانه صنعت، معدن و تجارت ایران، تأکید کرد: «در شرایط فعلی فرار بیمه‌ای رخ می‌دهد و قانون برای آن جرایمی مشخص تعیین کرده است.» او افزود که بازرسی‌های منظم از کارگاه‌ها توسط بازرس‌های سازمان تأمین اجتماعی انجام می‌شود و هر کارگاه دارای کد کارگاهی مشمول سرکشی‌های دوره‌ای است. در صورتی که کارگرانی در لیست بیمه حضور نداشته باشند یا سهم حق بیمه پرداخت نشده باشد، طبق قانون کارفرما موظف به پرداخت جریمه است. این سازوکار قانونی با هدف حفاظت از حقوق بیمه‌شدگان و تضمین منابع صندوق‌های تأمین اجتماعی اعمال می‌شود و هیچ کوتاهی در آن پذیرفته نیست.

خالقی در باره تأثیر اقدامات قانونی و جریمه‌های مالی توضیح داد: «کارفرما باید ۲۳ درصد سهم بیمه‌ای خود را پرداخت کند. کاهش این رقم نه تنها موجب کاهش هزینه بیمه می‌شود، بلکه هزینه‌های مالیاتی او را نیز کاهش می‌دهد. دولت باید از طریق بازرسی‌ها بررسی کند و در صورت انجام‌نشدن خدمات بیمه‌ای، جریمه اعمال شود. البته ممکن است در این فرایند مفاسدی رخ دهد، مانند چشم‌پوشی بازرس از اعمال جریمه یا سوءاستفاده‌های احتمالی.»

او با تأکید بر ضرورت سیستمی شدن فرایند بیمه توضیح داد: «وقتی کار به صورت سیستمی و خودکار انجام شود، همپوشانی اطلاعات ایجاد می‌شود و مفاسد اداری به حداقل می‌رسد. شفافیت و نظارت دیجیتال باعث می‌شود حق بیمه به درستی دریافت شود و حقوق کارگران رعایت شود. این اقدام ضمن کاهش تخلفات، اعتماد به نظام بیمه‌ای را نیز افزایش می‌دهد.»

خالقی در پاسخ به این سؤال که رکود تولید و صنعت ممکن است کارفرمایان را به استفاده از کارگران غیرمجاز یا اتباع سوق دهد، گفت: «کارفرما باید نگاه کند که پرداخت بیمه، هزینه نیست بلکه سرمایه‌گذاری برای دریافت خدمات ارزشمند تأمین اجتماعی برای نیروی کار است.» او افزود: «اگر کارفرما و کارگر تمایلی به پرداخت و دریافت بیمه نداشته باشند، شرایط دشوار می‌شود. این مسئله نه تنها بر حقوق و امنیت شغلی کارگران اثر می‌گذارد، بلکه سلامت ساختار اقتصادی کشور را نیز تهدید می‌کند. کارگران باید بدانند که بیمه حق قانونی آن‌هاست و پافشاری بر این حق، ضرورت اجتماعی و قانونی است.»

فرهنگ عمومی و نقش کارفرمایان

آرمان خالقی، دبیر خانه صنعت، معدن و تجارت ایران، تصریح کرد: «یکی از راهکارهای مؤثر برای کاهش فرار بیمه‌ای، ایجاد فرهنگ عمومی در میان کارگران است. کارگران باید به این آگاهی برسند که کار بدون بیمه، پذیرفتنی نیست و حقوق قانونی آن‌ها در این زمینه غیرقابل چشم‌پوشی است.» او افزود: «کارگری که در یک کارگاه بدون بیمه مشغول به کار است، باید بداند این حق اوست که بیمه داشته باشد و برای دستیابی به آن، پافشاری کند.»

خالقی در ادامه به نقش کارفرمایان و سیستم‌های نظارتی پرداخت و تأکید کرد: «کارفرمایان در این میان نقش بسیار کلیدی دارند. آن‌ها باید به اهمیت بیمه کارکنان خود واقف باشند و پرداخت بیمه را به عنوان مسئولیتی اجتماعی و قانونی بپذیرند. از این رو، نظارت‌های دولتی و سیستم‌های مالیاتی باید به گونه‌ای طراحی شوند که امکان فرار مالیاتی و عدم پرداخت حق بیمه به حداقل برسد و هیچ خللی در دریافت منابع بیمه‌ای ایجاد نشود.» وی همچنین بر ضرورت ایجاد نظام مالیاتی یکپارچه تأکید کرد و گفت: «وقتی سیستم‌های پرداخت به هم متصل شوند، کارفرمایان ناچار خواهند بود اطلاعات دقیق و شفاف از پرداخت‌های خود ارائه دهند. به عنوان نمونه، اگر سیستمی وجود داشته باشد که پرداخت‌های کارفرما به تأمین اجتماعی را به صورت خودکار ثبت کند، شفافیت مالی افزایش یافته و تخلفات به حداقل می‌رسد. این امر نه تنها حقوق بیمه‌شدگان را تضمین می‌کند، بلکه اعتماد به نظام بیمه‌ای و مالیاتی کشور را نیز ارتقا می‌دهد.»

اشتغال

A T I Y E N O

یادداشت
O P I N I O N

حسن محشتم

عضو هیأت مدیره انجمن انیو سازان تهران

۳ سناریوی محتمل برای بازار مسکن

بازار مسکن ایران از حدود دو سال پیش وارد رکود شده است؛ رکودی که ریشه در وضعیت نامساعد اقتصاد کلان دارد. دولت نیز برای جبران کسری‌های بودجه، به چاپ پول روی آورده و این سیاست، تورم گسترده‌ای در اقتصاد ایجاد کرده است. تورم نه تنها سطح عمومی قیمت‌ها را افزایش داده، بلکه هزینه تمام شده مسکن را نیز بالا برده است. مسکن ترکیبی از کالا، خدمات و نیروی کار است که همگی تحت تأثیر تورم و تزریق پول بدون پشتوانه قرار دارند و همین موضوع توان خرید را کاهش داده است.

با وجود افزایش قیمت‌ها در طول زمان، در برخی مناطق کشور، به ویژه پس از جنگ کوتاه ۱۲ روزه، کاهش قیمت مسکن مشاهده شده است. این کاهش به دلیل عدم اطمینان سرمایه‌گذاران نسبت به امنیت اقتصادی و سیاسی است. سرمایه‌گذاران در شرایط عدم قطعیت، ترجیح می‌دهند از بازارهای با نقدشوندگی بالاتر مانند ارز و طلا استفاده کنند و تمایل کمتری به خرید یا ساخت‌وساز در بخش مسکن نشان می‌دهند. بازار مسکن در چنین شرایطی، کمتر جذاب و ریسک سرمایه‌گذاری در آن افزایش یافته است.

نرخ تورم نقطه به نقطه در کالاهای مختلف به حدود ۴۵ درصد رسیده، در حالی که رشد قیمت مسکن در یک سال گذشته تنها بین ۱۰ تا ۲۰ درصد بوده است. این تفاوت نشان می‌دهد که قیمت واقعی مسکن کاهش یافته و قدرت خرید مردم در بازار مسکن پایین آمده است. هرگونه افزایش قیمت در آینده نیز به شرایط اقتصادی کشور وابسته خواهد بود. تا زمانی که تورم چاپ پول ادامه دارد و ارزش پول ملی کاهش می‌یابد، قیمت‌ها ممکن است بی‌حد و مرز افزایش یابند. اما در مقابل، بهبود شرایط اقتصادی و ایجاد امنیت سرمایه‌گذاری می‌تواند مسیر رشد قیمت مسکن را تثبیت کند.

با توجه به وضعیت سیاسی و اقتصادی کشور، سناریوهای پیش روی بازار مسکن نیز متفاوت خواهد بود. در صورت وقوع جنگ یا تشدید تحریم‌ها، اقتصاد کشور آسیب جدی می‌بیند و بازار مسکن با رکود شدیدتری مواجه خواهد شد. اگر جنگ رخ ندهد، اما تحریم‌ها ادامه داشته باشند، شرایط اقتصادی بهبود جزئی خواهد داشت، اما اثر آن بر بازار مسکن محدود خواهد بود. در سناریوی مثبت که نه جنگی رخ دهد و نه تحریم‌ها باقی بمانند، ایران می‌تواند به مقصدی جذاب برای سرمایه‌گذاری تبدیل شود و ارزش ریال و قیمت مسکن به طور قابل توجهی افزایش خواهد یافت. در حال حاضر، عدم قطعیت و شرایط بینابینی سرمایه‌گذاری را دشوار کرده و بازار همچنان با چالش‌های جدی روبه‌رو است.

به طور کلی، بازار مسکن ایران در رکود قرار دارد و اصلاحات اقتصادی، کاهش تنش‌های سیاسی و بهبود روابط بین‌المللی کلید خروج از این رکود و رونق سرمایه‌گذاری در این بخش خواهد بود. تنها با تثبیت شرایط اقتصادی و ایجاد امنیت سرمایه‌گذاری، قیمت مسکن می‌تواند مسیر منطقی و پایدار رشد را طی کند و نقش خود را به عنوان یک دارایی امن برای سرمایه‌گذاران باز یابد.

“

بررسی‌های
سازمان تأمین
اجتماعی
نشان می‌دهد
فرار بیمه‌ای
نه تنها امنیت
شغلی کارگران
را تهدید
می‌کند
بلکه منابع
صندوق‌ها را
کاهش می‌دهد

و اعتماد بین
کارگر، کارفرما
و نظام بیمه‌ای
را تضعیف
می‌کند؛

اجرای
سامانه‌های
هوشمند و
فرهنگ‌سازی
بیمه‌ای
می‌تواند
شکاف میان
حقوق واقعی
و ثبت‌شده را
کاهش دهد